

УДК 1+821.09+94(438:477)(049.32)

Бондаревська І. А.

РЕЦЕНЗІЯ НА:

Studia Polsko-Ukraińskie. – 2017. – Tom 4. – Warszawa : Wydział Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. – 260 p.

Почну із загальної характеристики видання, оскільки воно було засновано недавно і ще шукає своїх зацікавлених читачів.

«Studia Polsko-Ukraińskie» є щорічником, який видається з 2014 р. і спрямований на міждисциплінарні та компаративні дослідження в царині літературознавства, історії та філософії. Видавець: Факультет прикладної лінгвістики Варшавського університету. Головний редактор – Валентина Соболев. Матеріали публікуються польською, українською та англійською мовами.

Випуск № 4 «Studia» є помітно більшим за обсягом, ніж попередні випуски, і містить сім рубрик. У першій подано три україномовні статті, які стосуються польсько-українських контактів у галузі освіти, культури та літератури за часів середньовіччя. У другій зібрано статті про польсько-українські контакти в добу бароко (польською та українською мовами). У третій знаходимо розвідки про взаємозв'язок двох видів мистецької творчості – літератури та живопису. Четверта рубрика присвячена дослідженням окремих історичних постатей («сильвети») та їхніх теоретичних здобутків. Далі йдуть «Рецензії», «Varia» та «In memoria». «Varia» містить розлогу публікацію Тамари Сеніної про роботу літературно-меморіального музею Юліуша Словацького в м. Кременець та про внесок цього музею в будівництво польсько-українського порозуміння.

Оскільки більшу частину випуску становлять статті українських дослідників (10 з 14), на них я зосереджу свою увагу, а публікації польських авторів лише назву. Польською мовою у випуску № 4 можна прочитати такі статті: *Україна XVII ст. між Польщею і Московією* [Teresa Chinczevska-Hennel], *Пилип Орлик (1672–1742) в польській*

історіографії (345-та річниця народження [Piotr Kroll], *Роман Іваничук – творець історичного роману* [Anna Choma-Suwała], *Україна в очах французів XVII століття* [Agnieszka Michalczyk].

У статті «Свобода як “свобода вибору” у світогляді киеворуського середньовічного книжника Іларіона» Оксана Сліпушко намагається виявити різні аспекти тлумачення свободи у творі «Про Закон і Благодать» Іларіона. Авторка описує структуру і визначає жанр цього твору, окреслює історичні умови його появи та історичне значення, проте часто забуває про свій основний об'єкт – поняття свободи. Дослідниця робить висновок, що «створені Іларіоном образи репрезентують реалізацію свободи волі та свободи вибору особистості у добу Середньовіччя» (С. 35). Мушу зауважити, що в цьому дослідженні бракує історичності підходу, принаймні у вигляді історії понять. Наприклад, уживання означення «національно-патріотичний» для характеристики середньовічного твору, м'яко кажучи, не виправдано модернізує об'єкт дослідження. Сама ідея свободи вибору мала стільки тлумачень у різних епохах і культурах, що без відповідних пояснень і визначень не обійтися. У статті Оксани Савенко «Апокрифічні конотації Великоднього сюжету» описано, як образи і сюжети апокрифічного Никодимового євангелія проявляються в давньому українському письменстві і церковних практиках. Недоліком дослідження є вузька джерельна база та відсутність самостійного висновку. Замість висновку наведено цитату з праці Івана Франка (основне джерело).

Доволі оригінально розкрито тему взаємозв'язку літератури і живопису в працях двох дослідниць. Ольга Харлан (*Натюрморт у живописі й літературі: особливості часопростору*)

накреслює історію питання, визначає окремі аспекти його сучасної розробки та показує, як часова і просторова структура візуального образу відтворюється в літературному творі. Віра Просалова (*Літературно-малярські кореляції у новелістиці Михайла Яцюка*) аналізує роль натюрморту в літературному доробку окремого автора. У статтях запропоновано цікавий матеріал, проте цитувань надто багато. Хотілося б бачити більше аналізів і коментарів до цих цитат.

Амбітну мету має стаття Володимира Білецького і Віталія Білецького «Самобутні традиції освіти і науки в Україні-Русі». У межах невеликої статті автори ставлять завдання – «стислий огляд та узагальнено-синтетична робота щодо існуючого матеріалу з історії науки і освіти в давній Україні» (С. 52). Реалізація такого плану потребувала б залучення праць ширшого кола дослідників і уточнення концептуального апарату (Наталя Пилип'юк, Наталя Яковенко, Лариса Довга). Проте, оглянувши основні віхи розвитку наук і освіти від часів Володимира Великого до часів Теофана Прокоповича, автори сформулювали низку висновків про самобутні принципи освіти за доби Київської Русі і Козаччини, про рівень грамотності населення та можливості подальшої розробки теми. Особливий наголос дослідники зробили на загальнокультурних наслідках поширення лагінської мови як мови освічених людей та необхідності дослідження розвитку «точних і прикладних» наук на українських землях у давнину.

Цікавою і змістовною є стаття Анатолія Карася «Концептуалізація громадянства у філософії Михайла Грушевського», в якій під новим кутом зору розкрито погляди видатного українського історика. Автор прагне спростувати поширену, як він стверджує, серед дослідників думку про те, що в основі історичних і політичних праць М. Грушевського лежить певна історіософія як спосіб пояснення історичного поступу, і доводить, що підґрунтям міркувань українського вченого є певна філософія історії. А. Карась показує принципову різницю між поняттями «історіософія» та «філософія історії»: розкриває їхнє походження, історію та епістемологічні наслідки. Автор доходить висновку, що історіософія, в тому вигляді, як її розвинули російські філософи (С. Трубецькой, С. Булгаков, П. Флоренський, М. Лоський та ін.), пов'язана з визнанням ключової ролі ірраціонально-містичних чинників в історії і, отже, «відсувала у державну тінь індивідуальну свободу людини» (С. 20) та заперечувала можливість раціонального осягнення

історії. Оскільки М. Грушевський був схильний до ліберальної ідеології та позитивістської соціологічної методології, його погляди на історію недоречно називати історіософськими. Автор статті наголошує, що український мислитель наслідує просвітницькі ідеї індивідуальної свободи, заснованої на активності людського розуму та наукових знаннях. Посилаючись на відповідні джерела і беручи до уваги історичний контекст (європейський та український), А. Карась робить докладне реконструювання концептів «народ», «народна маса» і «громада» та розкриває їхню роль у працях М. Грушевського. У такий спосіб він обґрунтовує свою гіпотезу про наявність певної філософії історії (не історіософії) у творах М. Грушевського та про вписаність його поглядів у європейську філософську традицію.

Ще дві статті присвячено українським мислителям початку ХХ ст. Софія Когут (*Іван Франко очима Михайла Рудницького: спогади, роздуми, інтерпретації*) запропонувала інформативне дослідження про те, як особистість і доробок одного видатного представника української культури постає в оцінках і міркуваннях іншого видатного представника цієї ж культури. Через таку двоїстість дослідницького погляду в читача можуть виникнути проблеми. Статтю цікаво читати, але складно визначити, хто цікавить автора більше: М. Рудницький як дослідник творчості І. Франка чи образ І. Франка, створений зусиллями М. Рудницького. Стаття містить багатий джерельний матеріал і спонукає до роздумів. Марина Альчук (*Kistyakivskyi's Phenomenon of Law*) досліджує поняття і сутність права в працях Б. О. Кистяківського та має на меті розкрити особливості його методології і підходів до цього питання з урахуванням специфіки історичної доби. Свою тему авторка розробляє в широкому історичному контексті – до Б. О. Кистяківського (Г. В. Ф. Гегель) та після нього (сучасна українська філософія права). Хоча заданий історичний масштаб, здається, перевершує можливості невеликої статті, дослідниці вдається чітко сформулювати тези щодо поняття права і методології його дослідження в працях Б. О. Кистяківського.

Усі статті збірника є внеском у розроблення важливих тем сучасної гуманітаристики. Висловлені зауваження спрямовані на те, щоб зробити цей внесок вагомим. Сам факт існування щорічника «Studia Polsko-Ukraińskie» є практичним кроком до встановлення більш тісних професійних контактів українських і польських дослідників.

Матеріал надійшов 17.05.2018